

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Джаббарової Лілії
Володимирівни «Особливості взаємозв'язку психологічного
благополуччя з особистісною та соціальною ідентичністю»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук
за спеціальністю
19.00.01 – загальна психологія, історія психології**

Актуальність обраного напрямку дослідження зумовлена, по-перше, значущістю вивчення взаємозв'язків, факторів та детермінант психологічного благополуччя як однієї з найважливіших проблем, розроблюваних з питання збереження психічного здоров'я особистості у межах сучасної психологічної науки. По-друге, проблема, котрій присвячена дисертація, є особливо важливою в сучасному нестабільному, зі швидкими трансформаціями суспільстві, в якому достатньо складно сучасній людині знайти, а головне, зберегти внутрішню цілісність, гармонію та рівновагу. По-третє, недостатньо розробленою є проблема в теоретичному та практичному наукових аспектах, оскільки немає цілісних досліджень щодо співвідношення психологічного благополуччя з особистісною та соціальною ідентичністю, враховуючи компоненти, види, функції та складність цього феномену. Відтак, вирішення окреслених в дисертації питань є актуальним як в теоретичному, так і в практичному аспектах, адже дозволяє корегувати психологічне благополуччя особистості ще й за допомогою покращення показників особистісної та соціальної ідентичності.

Змістовний та комплексний аналіз досліджень дозволив дисертантці визначити специфічну структуру психологічного благополуччя студентської молоді, яка складається з гносеологічного, мотиваційно-ціннісного, афективного та конативного компонентів, а самі досліджувані феномени (психологічне благополуччя, особистісна та

соціальна ідентичність) вимагають глибокого наукового аналізу та визначення особливостей їхнього взаємозв'язку. Враховуючи усе вищесказане, тема запропонованого дослідження відповідає актуальним теоретичним і практичним запитам загальної психології.

Серед результатів, які складають *наукову новизну* дослідження найважливішими, на нашу думку, є: вивчення інтегральних характеристик компонентів психологічного благополуччя: психологічна грамотність, цінність благополуччя, переживання благополуччя, успішна діяльність; розширення та доповнення існуючих уявлень про зміст та структуру психологічного благополуччя; запропонований понятійний апарат для дослідження та аналізу особистісної ідентичності.

Для досягнення *мети* вивчення особистісної та соціальної ідентичності як чинника психологічного благополуччя, серед *основних завдань* дослідження автор наголошує на необхідності аналізу наукових підходів до визначення аналізу психологічного благополуччя та особистісної й соціальної ідентичності в їх взаємозв'язку, визначення компонентів психологічного благополуччя здобувачів вищої освіти, вивчення емпіричним шляхом різних аспектів їх психологічного благополуччя та виявлення особистісної та соціальної ідентичності у здобувачів вищої освіти, дослідження особливостей взаємозв'язку психологічного благополуччя з особистісною та соціальною ідентичністю, розроблення рекомендацій щодо корегування психологічного благополуччя у здобувачів вищої освіти.

Ефективному розв'язанню зазначених завдань сприяло чітке визначення *теоретико-методологічної бази* та методів дослідження, серед яких, були використані теоретичні й емпіричні методи дослідження: теоретико-методологічний аналіз психологічних першоджерел з досліджуваної проблеми, узагальнення та порівняння теоретичних даних, класифікація та систематизація матеріалу, так само й психодіагностичні методи, методи математико-статистичної обробки

даних та інші.

Методологічну та теоретичну надійність дослідження Л. В. Джаббарової забезпечило усвідомлене та послідовне орієнтування автора на положення позитивної та гуманістичної психології, евдемоністичного та гедоністичного підходу в розумінні психологічного благополуччя, біопсихосоціального підходу, так само як і принцип детермінації та методології організації теоретико-емпіричних досліджень в психології.

Структура дисертації відповідає логіці наукового пошуку – від точного визначення мети, завдань, об'єкту та предмету, загальної методології та системи конкретних методів – до наукового аналізу проблеми вивчення особливостей взаємозв'язку психологічного благополуччя з особистісною та соціальною ідентичністю особистості, з'ясування теоретичного підґрунтя досліджуваних феноменів, що представлено у 1 розділі.

У першому розділі «Теоретичні засади вивчення взаємозв'язку психологічного благополуччя з особистісною та соціальною ідентичністю» дисертанткою проаналізовано наукові підходи до змісту поняття психологічного благополуччя, запропоновано розглядати психологічне благополуччя студентів як інтегральну сукупність психологічних властивостей, що обумовлена комплексом зовнішніх і внутрішніх чинників, які сприяють позитивному функціонуванню особистості в процесі навчально-професійної діяльності. Проаналізовано та визначено основні підходи до вивчення проблеми психологічного благополуччя особистості: аксіологічний, функціональний, психофізіологічний, емотивний, системний, середовищний.

Розглянуті сучасні дослідження щодо взаємозв'язку психологічного благополуччя з ідентичністю особистості, описані погляди вчених на поняття «особистісна та соціальна ідентичність». Основними складовими соціальної ідентичності визначено: громадянську, професійну, сімейну, релігійну, етнічну ідентичності. Також теоретично

було визначено основні фактори та детермінанти психологічного благополуччя особистості.

У другому розділі дисертації «Обґрунтування теоретичної моделі та організаційно-методичного забезпечення дослідження взаємозв'язку психологічного благополуччя з особистісною та соціальною ідентичністю в студентській молоді» дисертанткою теоретично обґрунтовано специфічну структуру психологічного благополуччя студентської молоді. Авторкою розглянуто такі компоненти: гносеологічний, мотиваційно-ціннісний, афективний та конативний. За результатами теоретичного дослідження розвитку компонентів психологічного благополуччя було визначено рівні зазначеного феномену, обґрунтування яких здійснювалося на основі наступних критеріїв: психологічна грамотність, мотивація благополуччя, переживання благополуччя, цінність благополуччя, успішна діяльність.

Представлено та обґрунтовано вибір психодіагностичного інструментарію для вивчення досліджуваних феноменів. Важливим практичним здобутком даної роботи є те, що описані модифікації методик, які були застосовані відповідно до завдань дослідження, були перевірені відповідно вимог психометрики.

Зазначимо, що представлений дисертанткою взаємодоповнюючий комплекс психодіагностичних методик, спрямованих на вивчення особливостей психологічного благополуччя, особистісної та соціальної ідентичності переконливо засвідчує обґрунтованість і доцільність запропонованої програми емпіричного дослідження.

У третьому розділі дисертації «Емпіричне дослідження особливостей взаємозв'язку психологічного благополуччя з особистісною та соціальною ідентичністю» подано значну кількість емпіричного матеріалу та проведено досить ефективне та змістовне дослідження: описано етапи емпіричного дослідження, викладено та проаналізовано результати емпіричного дослідження особливостей

психологічного благополуччя, особистісної та соціальної ідентичності, а також співвідношення даних феноменів.

Наведено результати кількісного та якісного аналізу особливостей психологічного благополуччя, особистісної та соціальної ідентичності в студентській молоді, особливостей взаємозв'язку психологічного благополуччя на підставі результатів кореляційного, факторного, кластерного аналізу, множинного регресійного аналізу. Виокремлено типи психологічного благополуччя, особистісної та соціальної ідентичності студентів. Встановлено значущість відмінностей між виділеними групами психологічного благополуччя студентів та параметрами особистісної й соціальної ідентичності.

Виявлено кореляційні зв'язки між типами психологічного благополуччя та типами особистісної й соціальної ідентичності, описана та проаналізована емпірична перевірка запропонованої структури психологічного благополуччя студентів. Виявлено, що різні рівні психологічного благополуччя достовірно відрізняються за ступенем консолідованості ідентичності, за факторами особистісної ідентичності. Значущість відмінностей виявлена між рівнями психологічного благополуччя та усіма видами соціальної ідентичності.

За результатами проведеного аналізу виокремлено чинники психологічного благополуччя особистості серед параметрів особистісної та соціальної ідентичності, до яких дисертантка віднесла: консолідованість Я-образу в часі та просторі; діяльне Я, задоволеність власною діяльністю, дипломатичність та вміння контролювати свій емоційний стан; позитивність професійної та громадянської ідентичності, а також складність соціальної ідентичності.

Дисертанткою розроблені рекомендації щодо корегування психологічного благополуччя студентів. Описано, які показники психологічного благополуччя потребують корекції, окрім того, наголошено, що ефективне підвищення рівня структурних елементів

психологічного благополуччя може бути реалізоване за умови формування відповідних складових особистісної та соціальної ідентичності.

Висновки до дисертації адекватно узагальнено відображують основні результати, здобуті у дослідженні і відзначаються новизною та самостійністю. Вважаємо, що наукові результати даного дослідження відкривають значні перспективи для розгортання подальших науково-психологічних пошуків.

Автором опрацьована значна кількість джерел, список використаних джерел складає 261 найменування, з них 42 іноземними мовами. Результати дослідження здобули достатнє оприлюднення у 16 публікаціях, з них 6 - у фахових наукових виданнях України, 1 – в науковому періодичному зарубіжному виданні, що включений до міжнародних наукометричних баз, 9 публікацій в збірниках матеріалів конференцій та інших виданнях. Наведені у роботі теоретико-методологічні положення і практичні результати доповнюють знання, накопиченні в різних галузях психології (загальній, диференціальній, віковій, соціальній, психології особистості тощо).

Загалом зміст дисертації відповідає спеціальності 19.00.01 – загальна психологія, історія психології. Автореферат повно і адекватно розкриває зміст дисертації та оформлений у відповідності до чинних вимог МОН України.

Позитивно оцінюючи кандидатську дисертацію Л. В. Джаббарової, вважаємо за необхідне висловити наступні зауваження та побажання:

1. У представленій роботі віковий діапазон досліджуваних складає від 19 до 23 років, що охоплює лише студентську молодь. На нашу думку, для висвітлення проблематики представленого дослідження доцільніше було б врахувати більш широкую вікову періодизацію у досліджуваних, а саме, дорослість. Адже тема дисертації передбачає більш широкий віковий діапазон досліджуваних. Також, зазначимо,

бажаним було б зробити порівняльний аналіз отриманих даних за віковою характеристикою, адже наявність вікової порівняльної групи дозволило б уникнути уявлення про випадковість отриманих характеристик та підтвердило б отримання точних та валідних даних.

2. Використання в розділі 1.2. поняття «функціонування особистості» вважаємо не коректним за використанням, адже воно є більш доречним для вживання під час психофізіологічних досліджень індивіда. Доцільніше було б замінити це поняття на термін «життєдіяльність особистості», яке, на наш погляд, більш ємко та коректно розкриває особливості компонентів соціалізації та ідентичності особистостей з різним рівнем психологічного благополуччя.

3. На наш погляд потребує додаткового обґрунтування та авторського пояснення семантичне наповнення таких компонентів, як гносеологічний та мотиваційно-ціннісний, як структурних елементів психологічного благополуччя студентської молоді. Психологічне благополуччя особистості є однією з найбільш інтуїтивно-сформованих властивостей, тому на наш погляд, використання цих термінів може бути не завжди доречним.

4. Є зауваження щодо якості редагування тексту дисертації, оскільки простежуються стилістичні огріхи та граматичні помилки.

Проте, зазначимо, що висловлені рекомендації не впливають на загальну позитивну оцінку цієї наукової роботи, яка є завершеною самостійною науковою працею, виконаною на високому теоретичному та емпіричному рівнях.

Таким чином, аналіз дисертаційної роботи «Особливості взаємозв'язку психологічного благополуччя з особистісною та соціальною ідентичністю» Джаббарової Л. В. дає нам підставу зробити висновок, що робота відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24.07.2013 р. (зі змінами, внесеними згідно з

Постановами КМУ № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р.), які висувуються до кандидатських дисертацій, а її авторка, Джаббарова Лілія Володимирівна заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології.

Офіційний опонент:

кандидат психологічних наук, доцент
кафедри соціології та психології
Національного університету
«Одеська юридична академія»

А.В. Курова

Перший проректор
Національного університету
«Одеська юридична академія»,

доктор юридичних наук, професор

М.Р. Аракелян